

The Nature of Political Theory: An Analytical Approach

Javad Heydari^{.*}

Omid Shafiei Ghahfarokhi^{**.*}

This article examines the nature of political theory, the difficulties in defining it, and the central problem of this field. The central question is whether a comprehensive and distinctive framework for political theory can be formulated. The hypothesis is that defining political theory around an organizing question frees us from the constraints of concept-centric, institution-centric, and problem-centric approaches, and enables an understanding of the origins of political theory's core issues. The authors distinguish between the concepts of political studies and elucidate the descriptive and normative dimensions of political theory, evaluating the three aforementioned approaches. Drawing on Thomas Nagel's perspective, they propose the organizing question — "How should we live?" — as a comprehensive and distinctive framework for political theory. The article then analyzes the tension between the personal and impersonal standpoints within each individual, which constitutes the fundamental source of political theory's problems. Accordingly, the fundamental challenge is not merely institutional inadequacies, but rather the absence of a model capable of reconciling this inner conflict.

Keywords: Political Theory, Thomas Nagel, Personal and Impersonal Standpoints, Internal Conflict.

1. Introduction and Statement of the Problem

Political theory, as a foundational branch of political thought,

* Corresponding Author: Assistant Professor, Department of Political Science, Faculty of Governance, Shahed University, Tehran, Iran.
j.heydari@shahed.ac.ir
0009-0007-6973-815X

** Assistant Professor, Department of Political Science, Faculty of Islamic Studies and Political Science, Imam Sadiq University, Tehran, Iran.
shafiei@isu.ac.ir
0000-0003-1380-5978

despite its antiquity and historical richness, has always faced a definitional challenge in delineating its boundaries and nature. The dispersion of defining approaches—from a focus on abstract concepts (such as justice and power) and concrete institutions (such as the state) to an emphasis on problem-oriented lists or historical traditions—has not only blurred the boundary between this field and adjacent disciplines such as political philosophy and the social sciences, but has also generated deep disagreements regarding its relationship to normative questions (what ought to be) and descriptive questions (what is). The absence of a “unifying principle” capable of situating this apparent fragmentation within a coherent framework constitutes the principal problem confronting contemporary political theorizing. Identifying this gap, the present article poses the central question: is it possible, by relying on a fundamental “organizing question,” to offer a definition of political theory that is at once comprehensive (encompassing all legitimate concerns of the field) and exclusive (distinguishing it from other domains of knowledge), thereby overcoming the aforementioned challenges? The article’s hypothesis is that defining political theory around the question “How should we live?”—inspired by Thomas Nagel’s framework—can perform such a function and, moreover, make it possible to understand the internal and anthropological source of the enduring problems of this field, namely the conflict between the personal and impersonal perspectives within each individual.

2. Theoretical Foundations and Literature Review

Political theory has two interrelated dimensions: a descriptive dimension (explaining the political world as it is) and a normative dimension (prescribing the political world as it ought to be). The distinction between “empirical claims” and “normative claims” in the analysis of political controversies (such as the legalization of physician-assisted suicide or the provision of a basic income) is crucial. The existing Persian-language literature has also addressed these issues: some, through comparative analysis of normativist, scientific, interpretivist, and hybrid approaches, have emphasized the necessity of a multidimensional approach (Mosleh, 2019). Others, by examining the distinction between political theory and political

science, have stressed the diagnostic and critical role of theory in guiding practical politics toward human ends (Shakeri, 2016). Other studies have dealt with the transformation of foundational concepts such as security and power (Shakeri, 2006), the relationship between truth and power in different intellectual paradigms (Khorramshad & Nozari, 2018), the intertwined nature of explanatory and normative dimensions (Taghilou, 2017), the impact of anthropological assumptions on the formation of theories (Shojaeian, 2017), and the nature of theory in Islamic political philosophy (Soltani et al., 2020). Nevertheless, the innovation of the present article lies in offering an integrative framework centered on an “organizing question,” explaining the source of theoretical conflicts in intra-human duality, and providing a criterion for evaluating political theories based on their ability to balance competing demands.

3. Analysis and Critique of Classical Approaches to Defining Political Theory

This article examines and critiques three categories of classical approaches:

Conceptual approaches: These approaches define political theory around abstract and normative concepts such as justice (Rawls), the ends of life (Berlin), the relationship between the collective and the individual (Blackburn), public affairs (Bevir), or power and legitimacy (Williams and Goodwin). The major problem with these approaches is excessive limitation; for example, an exclusive focus on “justice” may neglect the issue of “legitimacy,” emphasized by realists, or cosmopolitan concerns.

Institutional approaches: In this view, the focus is on tangible institutions such as the state, government, and their objectives (Swift, Nozick, Plamenatz, Miller, Pettit). The fundamental flaw here is that the boundary between this approach and the conceptual approach is unclear (for instance, analyzing the “state” inevitably involves the concept of “legitimacy”), and it becomes trapped in ambiguity between descriptive and normative analysis.

Problem-oriented and interpretive approaches: These approaches define political theory based on a list of key problems (justice, the

duties of the state, normative ranking of states of affairs—Cohen; adding specific institutions—Waldron; or agreement, orientation, reconciliation, and a realistic utopia—Rawls) or on the interpretation of values and shared understandings (Pettit, Walzer, Dworkin). There is also a tradition-centered approach that defines the field based on historically formed works and thinkers. The main flaw of these approaches is excessive breadth and the lack of a foundational justification. The selection of problems or thinkers often appears arbitrary, and the question of the “unifying principle” behind these long lists remains unanswered. As Nietzsche put it, “only that which has no history can be defined”; therefore, relying solely on historical tradition is insufficient for defining a field.

4. The Proposed Solution: Definition through an “Organizing Question”

To remedy the shortcomings of the above approaches, this article, inspired by Thomas Nagel, proposes defining political theory around an “organizing question”: “How should we live?” This four-part question (we / how / should / live) has the following advantages:

Exclusivity (differentiation): This question clearly distinguishes political theory from moral philosophy (which asks “How should I live?”) and from the social sciences (which examine “How do we live?”). Political theory is collective and normative.

Comprehensiveness: The question is broad enough to encompass all traditional topics (justice, the state, legitimacy) as well as new and radical approaches (anarchism, feminism, and communitarianism, religious and non-Western perspectives). Every political theory is an answer to this fundamental question.

Interpretive flexibility: Each component of the question allows for diverse interpretations. “We” may refer to a nation, humanity, or a specific community. “Should” may be grounded in morality or rationality. “How we live” includes all forms of collective life, from a powerful state to autonomous communities.

Coherence-building: This question explains the unifying principle behind the seemingly disparate activities of political theory and provides a credible basis for delineating the boundaries of the field.

Practical relevance: The main question naturally leads to the justificatory question “Why should we live this way?” which shapes a large part of political theory’s arguments (such as Nozick’s justification of the minimal state).

5. Deep Analysis of the Problem: The Conflict between Personal and Impersonal Perspectives

Drawing on Nagel’s philosophy, the article goes a step further by analyzing the internal source of the complex problems of political theory. According to Nagel, the fundamental problem is not merely the design of just institutions, but an intrinsic conflict within each individual between two perspectives:

The impersonal (objective) perspective: This perspective is universal and impartial. From this viewpoint, the interests of all human beings matter equally, and principles such as equality and global justice emerge. Political institutions, in their ideal form, embody the demands of this perspective.

The personal (subjective) perspective: This perspective is particular and position-dependent. From this viewpoint, an individual’s specific attachments, interests, and concerns—those of oneself, one’s family, and one’s close relations—are central.

Nagel argues that all hard problems of political theory (such as the conflict between liberty and equality, individual and society, justice and efficiency) are rooted in this internal conflict. Political institutions are constantly striving to externalize the demands of the impersonal perspective, but their success is always constrained by the natural resistance of the personal perspective. Therefore, the central challenge of political theory is to find a model that can establish a fair and sustainable balance between these two aspects of human existence without making unreasonable demands on individuals. This analysis shows that the problem is not merely the inadequacy of external institutions, but the absence of a convincing theoretical model for reconciling this internal duality.

6. Conclusion

This article has shown that defining political theory around the

“organizing question” “How should we live?” can offer a comprehensive, exclusive, and flexible solution to the problem of definitional indeterminacy in this field. This framework avoids the limitations of conceptual, institutional, and problem-oriented approaches and provides theoretical coherence to the discipline. Moreover, by linking this framework to Nagel’s analysis of the conflict between dual perspectives, the article reveals the depth of the problem and argues that resolving the dilemmas of political theory depends on directly confronting this fundamental anthropological conflict. Every political theory can be evaluated according to the extent of its success in offering a balanced answer to the organizing question, taking into account the unavoidable tension between the personal and impersonal perspectives. Consequently, this approach not only provides an illuminating definition, but also offers a powerful analytical tool for critiquing and evaluating existing political theories and guiding future research.

References

- Ackerly, B. & Bajpai, R. (2017) “Comparative Political Thought”, In: Blau, A. (Ed.). *Analytical political theory*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781316162576>
- Berlin, I. (1998) *The proper study of mankind: An anthology of essays*. Farrar, Straus & Giroux.
- (2006) *Political ideas in the romantic age: Their rise and influence on modern thought*. Chatto & Windus.
- Bevir, M. (Ed.). (2010) *Encyclopedia of political theory*. Sage. <https://doi.org/10.4135/9781412958660>
- Blackburn, S. (2005) *The Oxford dictionary of philosophy*. Oxford University Press. DOI: 10.1093/acref/9780199541430.001.0001
- Cohen, G. A. (2011) *On the currency of egalitarian justice, and other essays in political philosophy*. Princeton University Press. DOI: 10.1086/293126
- Dworkin, R. (2011) *Justice for hedgehogs*. Harvard University Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctvjf9vkt>
- Floyd, J. (2017) *Is political philosophy impossible?: Thoughts and behavior in normative political theory*. Cambridge University Press. DOI: 10.15826/csp.2018.2.4.055.
- Goodwin, B. (2014) *Using political ideas*. Wiley.

- Gunnell, G. (1993) *The descent of political theory: The genealogy of an American vocation*. University of Chicago Press.
- Halperin and Heath (2025) *Political Research: Methods and Practical Skills* Oxford University Press.
<https://doi.org/10.1093/hepl/9780198820628.001.0001>.
- Held, D. (1991) *Political theory today*. Polity.
- Khorramshad, Mohammad Bagher & Mohammad Ismail Nouzari (2018) "Analyzing the Conceptual Evolution of Political Philosophy Based on the Two Components of Truth and Power in the Thought of Strauss, Arendt, and Foucault". *Theoretical Politics Research (Pazhohesh-e Siyasat-e Nazari)*, No. 24, Fall & Winter, pp. 249-290. (in Persian).
- Knowles, D. (2001) *Political philosophy*. Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9780203187883>.
- Kymlicka, W. (2001) *Contemporary political philosophy: An introduction*. Oxford University Press.
<https://doi.org/10.1093/hepl/9780198782742.001.0001>
- Leopold, D., & Stears, M. (Eds.) (2008) *Political theory: Methods and approaches*. Oxford University Press.
<https://doi.org/10.1093/oso/9780199230082.001.0001>.
- Matravers, M. (2015) "Twentieth-century political philosophy". In D. Moran (Ed.), *The Routledge companion to twentieth century philosophy*. Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9780203879368>
- McKinnon, C. et al (2019) *Issues in Political Theory*. Oxford University Press.
<https://doi.org/10.1093/hepl/9780198784067.001.0001>
- Miller, D. (2003) *Political philosophy: A very short introduction*. Oxford University Press.
- McAfee, N. & Howard, K. B. (2023) "Feminist political philosophy", In *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, at:
<http://plato.stanford.edu/entries/feminism-political/>.
- Mosleh, Pagueh (2019). "An Inquiry into Four Contemporary Approaches to 'Political Theory'". *Contemporary Political Essays (Jostar-ha-ye Siyasi-e Moaser)*, 10(2), Summer, pp. 81-106.
 DOI: 10.30465/cps.2019.4347 (in Persian).
- Nagel, T. (1986) *The View from Nowhere*. Oxford University Press.
- (1991) *Equality and Partiality*. Oxford University Press.
- (2005) "The Problem of Global Justice", *Philosophy & Public Affairs*. Vol. 33, No. 2, pp 113-147.

- <https://doi.org/10.1111/j.1088-4963.2005.00027.x>
Nietzsche, F. (2011) *On the genealogy of morality*. Cambridge University Press.
<https://doi.org/10.1017/CBO9781139014977>.
Nozick, R. (1974) *Anarchy, state, and utopia*. Basic Books.
Pettit, P. (1991) *Contemporary political theory*. Prentice Hall.
----- (1997) *Republicanism: A theory of freedom and government*. Oxford University Press.
<https://doi.org/10.1093/0198296428.001.0001>.
Plamenatz, J. (1960) "The use of political theory". *Political Studies*, 8 (1) (37-47). <https://doi.org/10.1111/j.1467-9248.1960.tb01124.x>.
Rawls, J. (1971) *A theory of justice*. Harvard University Press.
<https://doi.org/10.2307/j.ctvjf9z6v>.
----- (2001) *Justice as Fairness: A Restatement*. Cambridge, MA: Harvard University Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctv31xf5v0>.
Scanlon, T. M. (2003) *The difficulty of tolerance*. Cambridge University Press.
<https://doi.org/10.1017/CBO9780511615153>.
Schumaker, P. (2008) *From Ideologies to Public Philosophies*. Wiley-Blackwell.
Shakeri, Seyed Reza (2006) "Power as Security; A Re-reading of Modern Political Theory". *Strategic Studies Quarterly (Faslname-ye Motale'at-e Rahbordi)*, 9(4), No. 34, Winter, pp. 737-757. DOI: 20.1001.1.17350727.1385.9.34.2.5 (in Persian).
----- (2016) "The Importance of Political Theory in Relation to Political Science: Review and Critique of the Book 'Understanding Political Theories'". *Critical Review of Texts and Programs in Humanities (Pazhoheshname-ye Enteghadi-ye Motoon va Barname-haye Olum-e Ensani)*, 16(4), Mehr & Aban, pp. 97-115. (in Persian).
Shojaian, Mohammad (2023) "Human Felicity and Political Theory in the Quran". *Journal of Politics (Faslname-ye Siyasat)*, 53(3), Fall, pp. 499-518. DOI: 10.22059/J PQ.2024.322485.1007788 (in Persian).
--- (2017). "Political Theory and the Implications of Human Nature". *Journal of Politics (Faslname-ye Siyasat)*, 47(4), Winter, pp. 929-948. DOI: 10.22059/J PQ.2017.200942.1006743 (in Persian).
Smith, A. (2005) *The Wealth of Nations*. Penguin Classics.
Soltani, Is'haq, et al. (2020) "The Nature of Theory in Political Philosophy from the Perspective of Allameh Tabatabai". *Contemporary Political Essays (Jostar-ha-ye Siyasi-e Moaser)*, 11(1), Spring, pp. 53-79. DOI: 10.30465/cps.2020.28592.2393 (in Persian).

- Strauss, L. (1988) What is political philosophy? and other studies. University of Chicago Press.
- Swift, A. (2014) Political philosophy: A beginners' guide for students and politicians. Polity.
- Taghiloo, Faramarz (2017) "A Meta-Theoretical Analysis of the Relationship between Explanatory and Normative Dimensions in Political Theory". *Journal of Politics (Faslname-ye Siyasat)*, 47(3), Fall, pp. 571-592.
DOI: 10.22059/JPQ.2017.139830.1006690 (in Persian).
- Vincent, A. (2004) The nature of political theory. Oxford University Press.
- Walton & et al (2021) Introducing Political Philosophy: A Policy-Driven Approach. Oxford University Press.
<https://doi.org/10.1002/pam.22471>
- Walzer, M. (1983) Spheres of justice: A defense of pluralism and equality. Basic Books.
- White, S. K., & Moon, J. D. (Eds.). (2004) What is political theory?. Sage.
<https://doi.org/10.4135/9781446215425>.
- Williams, B. (2005) In the beginning was the deed: Realism and moralism in political argument. Princeton University Press.
DOI: 10.1515/9781400826735.
- Wolin, S. (1960) Politics and vision: Political philosophy from the classic problems of the Greeks to the contemporary problems of the "organization man". Allen & Unwin.

دوفصلنامه علمی «پژوهش سیاست نظری»

شماره سی و هشتم، پاییز و زمستان ۱۴۰۴: ۲۸۶-۲۵۷

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۲/۰۹

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۶/۰۱

نوع مقاله: پژوهشی

ماهیت نظریه سیاسی: رویکردی تحلیلی

* جواد حیدری

** امید شفیع قهفرخی

چکیده

این مقاله به واکاوی ماهیت نظریه سیاسی، دشواری‌های تعریف آن و مسئله محوری این حوزه می‌پردازد. پرسش اصلی این است که آیا می‌توان چارچوبی جامع و متمایزکننده برای نظریه سیاسی ارائه کرد. فرضیه این است که تعریف نظریه سیاسی حول یک پرسش سازمان‌بخش، ما را از محدودیت‌های رویکردهای مفهومی، نهادی و مسئله‌محور می‌رهاند و امکان درک سرچشمه مسائل نظریه سیاسی را فراهم می‌سازد. نویسندگان با تمایز میان مفاهیم سیاست‌پژوهی، ابعاد توصیفی و هنجاری، نظریه سیاسی را تبیین کرده، سه رویکرد یادشده را ارزیابی می‌کنند. سپس با بهره‌گیری از دیدگاه تامس نیگل، پرسش سازمان‌بخش «ما چگونه باید زندگی کنیم؟» را به عنوان چارچوبی جامع و متمایزکننده برای نظریه سیاسی پیشنهاد می‌کنند. در ادامه، مقاله به تحلیل تعارض چشم‌انداز شخصی و غیر شخصی در هر فرد می‌پردازد که سرچشمه اصلی مسائل نظریه سیاسی است. از این‌رو مشکل بنیادین، نه صرفاً نارسایی نهادها، بلکه فقدان الگویی است که بتواند این تعارض درونی را حل کند.

واژه‌های کلیدی: نظریه سیاسی، تامس نیگل، چشم‌انداز شخصی، چشم‌انداز غیرشخصی و تعارض درونی.

* نویسنده مسئول: استادیار گروه علوم سیاسی، دانشکده حکمرانی، دانشگاه شاهد، تهران، ایران

j.heydari@shahed.ac.ir
0009-0007-6973-815X

** استادیار گروه علوم سیاسی، دانشکده معارف اسلامی و علوم سیاسی، دانشگاه امام صادق (ع)، تهران، ایران

shafiei@isu.ac.ir
0000-0003-1380-5978

مقدمه

نظریه سیاسی به مثابه شاخه‌ای بنیادین از اندیشه سیاسی، در عین قدمت و اهمیت، همواره با مسئله تعریف و تحدید حدود خود مواجه بوده است. تشتت در رویکردها - از تمرکز صرف بر مفاهیم و ایده‌ها تا پرداختن به نهادها و مسائل مشخص - موجب شده است که نه تنها در مرزگذاری این حوزه با سایر شاخه‌های علوم سیاسی و فلسفه سیاسی ابهام ایجاد شود، بلکه در تبیین نسبت آن با پرسش‌های هنجاری و توصیفی نیز اختلاف نظر پدید آید. نوشتار حاضر با تکیه بر قرائتی از ایده «پرسش سازمان‌بخش» تامس نیگل در پی واکاوی این امکان است که آیا می‌توان از خلال چنین رویکردی، تعریفی جامع و منسجم از نظریه سیاسی به دست داد یا خیر.

در حوزه سیاست‌پژوهی، چندین اصطلاح نزدیک به هم وجود دارد: اندیشه سیاسی^۱، نظریه سیاسی^۲، فلسفه سیاسی^۳، الهیات سیاسی^۴، علوم سیاسی^۵ و ایدئولوژی سیاسی^۶. اینها به لحاظ موضوعی به سیاست می‌پردازند، اما به لحاظ روش و غایت با هم تفاوت دارند^(۱). در این جستار، بحث اصلی ما درباره «نظریه سیاسی» است. نظریه سیاسی، رشته‌ای است که گاهی «فلسفه سیاسی» هم خوانده می‌شود و بعضی از محققان، این دو اصطلاح را به جای هم به کار می‌برند (و گاهی نظریه سیاسی را عام‌تر می‌دانند). فلسفه سیاسی، رشته‌ای دانشگاهی است که معمولاً در دپارتمان‌های فلسفه تدریس می‌شود و نظریه سیاسی، رشته‌ای دانشگاهی است که معمولاً در دپارتمان‌های علوم سیاسی تدریس می‌شود (Walton & et al, 2021: 5).

اهمیت تلاش برای ارائه تعریفی جامع و منسجم از نظریه سیاسی از آن‌رو است که نظریه سیاسی، به‌رغم گستره موضوعی و غنای سنت فکری خود، در معرض خطر فروکاست به حوزه‌هایی پراکنده و نامنسجم قرار دارد. بازاندیشی در مبانی و حدود این

1. political thought
2. political theory
3. political philosophy
4. political theology
5. political science
6. political ideology

حوزه می‌تواند به بازتعریف جایگاه آن در منظومه علوم سیاسی و به ارتقای ظرفیت نظری آن برای مواجهه با مسائل معاصر بینجامد. رویکرد معرفی‌شده در مقاله حاضر، امکان آن را فراهم می‌کند که پرسش‌های کلیدی و محوری بر سایر پرسش‌ها، تقدم یابند و بدین‌سان شاکله‌ای روشن برای پیگیری مباحث نظری شکل گیرد. تنوع و تکثر رویکردها، هرچند نشان‌دهنده پویایی نظریه سیاسی است، در عمل به دشواری در تعیین مرزها و اولویت‌ها منجر شده است. بدون چارچوبی که بتواند پرسش‌های اصلی را شناسایی و پیرامون آنها سامان‌دهی ایجاد کند، خطر پراکندگی و ابهام نظری همواره باقی خواهد ماند. از این‌رو تلاش برای بازتعریف نظریه سیاسی و بررسی امکان به‌کارگیری ایده نیگل، ضرورتی نظری و روشی به شمار می‌آید.

این نوشتار با معرفی و ارزیابی ظرفیت ایده «پرسش سازمان‌بخش» در تعریف و تحدید حوزه نظریه سیاسی به این پرسش می‌پردازد که «آیا می‌توان از رهگذر این ایده، چارچوبی جامع برای تعریف نظریه سیاسی ارائه کرد؟». در این راستا، رویکردهای مفهومی، نهادی و مسئله‌محور برای تعریف نظریه سیاسی را تحلیل نموده، به کاستی‌ها و محدودیت‌های آنها اشاره کرده‌ایم. در ادامه، با واکاوی تمایز چارچوب نیگل با تعاریف پیشین، به این موضوع پرداخته‌ایم که این چارچوب، چگونه به توضیح نسبت میان پرسش‌های هنجاری و توصیفی کمک می‌کند. در خلال این کار، سنجش پیامدهای پذیرش این چارچوب برای نظریه سیاسی، چگونگی تأثیرگذاری آن بر نحوه مواجهه با مسائل و مناقشات معاصر را آشکار می‌سازد.

روش این پژوهش مبتنی بر رویکرد تحلیلی است. در گام نخست، با مرور انتقادی ادبیات نظری مرتبط با تعریف و تحدید حوزه نظریه سیاسی، تلاش شده است تا رویکردهای اصلی شناسایی و دسته‌بندی شوند. این دسته‌بندی شامل سه رویکرد مفهومی، نهادی و مسئله‌محور است که هر یک به طور جداگانه واکاوی شده و نقاط قوت و ضعف آنها با اتکا به متون شاخص و دیدگاه‌های برجسته‌تر تبیین شده است. در گام دوم، ایده «پرسش سازمان‌بخش» نزد تامس نیگل به عنوان چارچوب تحلیلی محوری وارد بحث شده است. این ایده با سایر رویکردهای شناسایی‌شده، مقایسه و تمایزهای مفهومی و کارکردی آن بررسی شده است. تحلیل تطبیقی به کار رفته در این مرحله، بر

استدلال‌سازی نظری و پیوند دادن مبانی مفهومی با کارکردهای عملی در سازمان‌دهی مباحث نظریه سیاسی متمرکز بوده است. به این ترتیب روش پژوهش ترکیبی از تحلیل انتقادی ادبیات موجود و ارزیابی تطبیقی چارچوب پیشنهادی نیگل است.

پیشینه پژوهش

مطالعات معاصر در حوزه نظریه سیاسی با چالش‌های بنیادین در تعریف حدود و ثغور این حوزه مواجه بوده‌اند. در مقالات پژوهشی فارسی نیز تلاش‌هایی برای بررسی و ارزیابی این مشکلات صورت گرفته است.

مصلح (۱۳۹۸) به تحلیل تطبیقی رویکردهای هنجارگرا، علم‌گرا/پوزیتیویستی، تفسیرگرا و ترکیبی می‌پردازد. وی با مرور تحولات تاریخی نظریه سیاسی نشان می‌دهد که هیچ رویکردی به‌تنهایی پاسخگوی مسائل پیچیده امروز نیست و ترکیب عناصر رویکردهای مختلف می‌تواند به نظریه‌پردازی کارآمدتر بینجامد. نقطه قوت پژوهش، جامعیت در معرفی و مقایسه رویکردها و پیوند ارزش‌ها با داده‌های تجربی است؛ هرچند تعارض‌های احتمالی در فرآیند ترکیب رویکردها به طور کامل بررسی نشده است. پژوهش حاضر با الهام از این نگاه چندبعدی تلاش دارد تا چارچوبی منسجم‌تر برای هم‌نشینی رویکردها ارائه دهد.

شاکری (۱۳۹۵) به تحلیل دیدگاه‌های توماس اسپریگنز درباره تمایز و تعامل میان نظریه سیاسی و علم سیاست می‌پردازد. وی با تکیه بر مفاهیمی چون عدالت، آزادی و خیر عمومی، نظریه سیاسی را حوزه‌ای تشخیصی و انتقادی می‌داند که می‌تواند با نقد عملکردگرایی صرف، سیاست عملی را به سوی غایات انسانی هدایت کند. نقطه قوت این پژوهش، دقت در واکاوی منطق درونی نظریه اسپریگنز و تمایز آن با علم سیاست است؛ هرچند به نقدهای متنوعی که به این دیدگاه وارد شده، کمتر پرداخته است. پژوهش حاضر با بهره‌گیری از این تمایز مفهومی می‌کوشد تا بُعد نظری و عملی سیاست را در چارچوبی یکپارچه بازخوانی کند.

شاکری (۱۳۸۵) در مقاله‌ای دیگر با رویکردی تحلیلی - تاریخی به تحول بنیادین مفاهیم امنیت و قدرت در گذار از اندیشه سیاسی کلاسیک به مدرن پرداخته است. او

نشان می‌دهد که در نظریه‌های کلاسیک و دینی پیشامدرن، امنیت به‌مثابه نتیجه طبیعی نظم الهی و فضیلت جمعی تلقی می‌شد، اما در نظریه‌های مدرن - به‌ویژه نزد ماکیاوولی و هابز - امنیت، محصول قدرت نهادینه و قرارداد اجتماعی است. نویسنده استدلال می‌کند که این جابه‌جایی، ریشه در تغییر تلقی از ماهیت انسان دارد. انسان جدید، حق‌محور و منفعت‌طلب، امنیت را نه فضیلت که شرط بقا می‌داند. تمرکز مقاله بر پیوند مفهومی و عملی قدرت و امنیت در نظریه مدرن، با تحلیل دقیق «شهریار» و «لویاتان» است. با این حال تأثیر جریان‌هایی چون لیبرالیسم یا نقش اخلاق در نظم سیاسی مدرن، کمتر بررسی شده است. این تحلیل، فهم جایگاه امنیت در مبانی نظری دولت مدرن و نسبت آن با بقا و نظم را برای پژوهشگران فلسفه سیاسی و مطالعات امنیتی، روشن‌تر می‌سازد.

خرمشاد و نوذری (۱۳۹۷)، سه پارادایم کلاسیک، مدرن و پسامدرن را بر اساس نسبت مفاهیم بنیادین حقیقت و قدرت بررسی می‌کنند. نتایج نشان می‌دهد که اشتراوس، حقیقت را فراتاریخی و قدرت را قابل تعلیق می‌بیند؛ آرنست، حقیقت را محصول گفت‌وگوی عمومی و قدرت را کنش جمعی می‌داند و فوکو، حقیقت را برساخته روابط قدرت معرفی می‌کند. نقطه قوت این پژوهش، تبیین دقیق تحول مفهومی فلسفه سیاسی از رهگذر دو مفهوم محوری و ارائه مقایسه‌ای منسجم است.

تقی‌لو (۱۳۹۶) نیز با رویکرد فرانظری به بررسی پیوند درهم‌تنیده دو بعد تبیینی و هنجاری در نظریه‌های سیاسی پرداخته است. وی استدلال می‌کند که هیچ نظریه تبیینی، عاری از ارزش‌ها و هیچ نظریه هنجاری، بی‌نیاز از تبیین نیست و این پیوند، مرز میان نظریه سیاسی و ایدئولوژی را مبهم می‌سازد. نقطه قوت این مقاله، بهره‌گیری از منابع کلاسیک و معاصر و تبیین چالش‌های معرفت‌شناختی و هستی‌شناختی این رابطه است؛ هرچند به ارائه راهکار عملی برای حل تعارض رویکردها نمی‌پردازد.

شجاعیان (۱۳۹۶) به بررسی نقش تعیین‌کننده برداشت‌های گوناگون از ماهیت انسان در شکل‌گیری نظریه‌های سیاسی پرداخته است. او نشان می‌دهد که تلقی‌های متفاوت درباره نیک‌سرشتی یا بدسرشتی، اجتماعی یا فردی بودن و ترکیب روحانی - مادی انسان، مستقیماً بر مفاهیمی مانند سعادت، نظم سیاسی، دموکراسی، برابری،

فردگرایی/ جمع‌گرایی و محافظه‌کاری اثر می‌گذارند. استدلال محوری مقاله این است که ماهیت بشر به‌مثابه متغیر مستقل، بنیان‌گذار بسیاری از تفاوت‌های نظری در مشروعیت دولت و حدود آزادی‌های فردی است. نقطه قوت این پژوهش، تلفیق دیدگاه‌های کلاسیک و مدرن و دسته‌بندی آثار متفکران بزرگ بر اساس برداشتشان از انسان است. این تحلیل مفهومی می‌تواند مبنایی نظری برای مطالعاتی باشد که در پی فهم پیوند مبانی انسان‌شناختی و نظریه‌پردازی سیاسی هستند.

شجاعیان (۱۳۹۶) در مقاله‌ای دیگر با تمرکز بر واژگان کلیدی چون «بشر» و «انسان» در قرآن، رابطه میان سعادت انسانی و نظریه سیاسی را از منظر وحیانی بازخوانی می‌کند. وی با تکیه بر پیشینه فلسفی و تفاسیر قرآن استدلال می‌کند که هدایت الهی، شرط لازم شکل‌گیری نظریه سیاسی کارآمد و جامعه مطلوب است. یافته‌ها نشان می‌دهد که نظریه سیاسی دینی باید از منبع الهی برای تعریف سعادت و خوشبختی بهره گیرد. نقطه قوت این پژوهش استناد به متون وحیانی و نظام‌مندی تحلیل است، اما محدودیت آن در فقدان مقایسه عمیق با نظریه‌های سکولار، سعادت و نیز تمرکز محدود بر چند واژه نهفته است.

سلطانی و همکاران (۱۳۹۹) نیز مفهوم نظریه را بر اساس دیدگاه علامه طباطبایی و نظریه «ادراکات اعتباری» بازخوانی می‌کنند. به باور آنان، نظریه در فلسفه سیاسی اسلامی، مجموعه‌ای از اعتبارهای کلی و ثابت است که از حقایق (معقولات ثانی فلسفی) الهام می‌گیرد و با فطرت علوی انسان همخوانی دارد و هدف آن، هدایت جامعه به سعادت حقیقی است. این برداشت با سنت فلسفی اسلامی هم‌پیوند بوده، در مقابل رویکرد مدرن که نظریه را ابزار سلطه و بریده از حقیقت می‌بیند، قرار می‌گیرد. نویسندگان، سه ویژگی اصلی نظریه را «اعتباری بودن»، «ثبات» و «کلیت» معرفی کرده، برای سنجش آن، دو معیار بیرونی (عدم تعارض با شرع و تجربه) و درونی (تناسب با ساختار وجودی انسان) پیشنهاد می‌کنند. قوت مقاله در پیوند دادن فلسفه اسلامی با فلسفه سیاسی و احیای کارکرد هدایتی نظریه است؛ هرچند محدودیت آن، مقایسه نکردن با نظریه‌های سیاسی مدرن و نبود مثال‌های عینی است.

پژوهش حاضر با الهام از آرای «تامس نیگل»، چند نوآوری اساسی نسبت به مطالعات

پیشین ارائه می‌دهد. این متن در تلاش است تا چارچوبی یکپارچه‌کننده ارائه دهد که هم از محدودیت‌های رویکردهای مفهومی و نهادی می‌پرهیزد و هم مانع پراکندگی مباحث می‌شود و بدین ترتیب می‌تواند تمام سطوح تحلیل نظریه سیاسی را در برگیرد. علاوه بر این در زمینه مباحث انسان‌شناختی به یکی از تعارض‌های بنیادین بشری و ریشه‌های عمیق چالش‌های نظریه‌پردازی سیاسی می‌پردازد. افزون بر اینها، ارائه چارچوبی که به کمک آن می‌توان سنجد که یک نظریه سیاسی تا چه اندازه موفق به ایجاد توازن بین مطالبات شده است، یکی از نقاط افتراق این مقاله است که می‌تواند معیاری برای ارزیابی نظریه‌های سیاسی باشد. امید است این پژوهش بتواند در جهت رفع پراکندگی مطالعات نظریه سیاسی گام بردارد و همچنین ابزار مفهومی قدرتمندی برای تحلیل و نقد نظریه‌های موجود فراهم آورد.

مبانی نظری

نظریه‌پردازان سیاسی معمولاً تمایزی بین تفکر هنجاری و تفکر توصیفی ترسیم می‌کنند. تفکر هنجاری، تفکری است که می‌گوید اشخاص، جامعه و جهان چگونه باید باشند. تفکر توصیفی می‌خواهد از اینکه اشخاص، جامعه و جهان واقعاً چگونه‌اند، تصویری ارائه کند. بدین نحو می‌توان گفت تفکر توصیفی منعکس‌کننده جهان است، در حالی که تفکر هنجاری قصد تغییر جهان را دارد. بیشتر ادعا می‌شود که مهم‌ترین بُعد نظریه سیاسی، بُعد هنجاری است: نظریه‌پردازان سیاسی به ما می‌گویند انسان‌ها چگونه باید تعامل داشته باشند، چه نوع قانونی را باید وضع کنند، کارکرد خوب برای نظام‌های دموکراتیک به چه معناست و غیره. پس نظریه سیاسی، دو بُعد دارد: بُعد توصیفی که از علومی مانند روان‌شناسی، جامعه‌شناسی، اقتصاد و تاریخ کمک می‌گیرد و بُعد هنجاری که در کل مبتنی بر علم اخلاق است (McKinnon & et al, 2019: 2-3).

در حوزه سیاست‌گذاری عمومی، اختلاف‌نظرها درباره موضوعات حساسی مانند قانونی‌سازی خودکشی با کمک پزشک، توجیه‌پذیری مداخله بشردوستانه و شرایط استحقاق دریافت مستمری بیکاری یا درآمد پایه همگانی (UBI)، امری شایع و رایج است. تحلیل دقیق این مناقشات نشان می‌دهد که ریشه آنها را می‌توان به دو دسته اصلی تقسیم کرد: اختلاف‌نظر بر سر دعاوی تجربی و اختلاف‌نظر بر سر دعاوی هنجاری

(اخلاقی). اختلاف نظر بر سر دعاوی تجربی به اختلاف نظر بر سر چگونگی امور، روابط علی و معلولی و پیامدهای قابل مشاهده سیاست‌ها مربوط می‌شود. این دعاوی اصولاً از طریق شواهد و داده‌ها قابل آزمون هستند. مثلاً یکی از نگرانی‌ها درباره قانونی‌سازی خودکشی با کمک پزشک، افزایش احتمال تجربی تحت فشار قرار گرفتن افراد آسیب‌پذیر برای پایان دادن به زندگی‌شان است. اختلاف نظر در این مورد ممکن است ناشی از تفسیرهای متفاوت از داده‌های موجود درباره میزان واقعی این خطر باشد؛ یا مثلاً استدلال علیه پرداخت نامشروط مستمری بیکاری اغلب بر این ادعای تجربی استوار است که چنین سیاستی منجر به کاهش انگیزه کار و افزایش تنبلی در میان دریافت‌کنندگان خواهد شد.

اختلاف نظر بر سر دعاوی هنجاری، اختلاف نظر بر سر این است که امور چگونه باید باشند. این اختلاف نظر‌ها ریشه در ارزش‌ها، اصول اخلاقی، اهداف غایی و آرمان‌هایی دارند که معتقدیم باید راهنمای سیاست‌گذاری عمومی باشند. این دعاوی با صرف توسل به شواهد تجربی قابل حل و فصل نیستند. مثلاً حتی اگر فرض کنیم شواهد تجربی به طور قطعی نشان می‌دهند که خطر فشار بر افراد در صورت قانونی شدن خودکشی با کمک پزشک ناچیز است، اختلاف نظر ممکن است همچنان پابرجا باشد. این مناقشه می‌تواند حول محور این مسائل هنجاری دور بزند: موافقان ممکن است بر اصل خودمختاری فردی تأکید کنند و معتقد باشند افراد حق تصمیم‌گیری درباره زندگی و مرگ خود را دارند. مخالفان ممکن است بر اصل قداست حیات تأکید کنند و استدلال کنند که دولت نباید خودکشی را تأیید کند و پزشکان نباید در آن مشارکت داشته باشند. اینها اختلاف نظر‌هایی درباره ارزش‌ها و اصول بنیادین هستند، نه صرفاً درباره پیامدهای تجربی (Walton & et al, 2021: 10).

در نظریه‌های سیاسی، تفکیک میان بعد توصیفی (یا تجربی) و بعد هنجاری (یا اخلاقی) اهمیت دارد و درک این تمایز میان دعاوی تجربی و هنجاری برای تحلیل دقیق مناقشات سیاست‌گذاری، ضروری است. هرچند گاهی تلاش می‌شود تا مباحث صرفاً در چارچوب دعاوی تجربی (مانند تأثیر مستمری بیکاری بر تنبلی) صورت‌بندی شوند، با این حال بیشتر در پس این استدلال‌های تجربی، اختلاف نظر‌های عمیق‌تری درباره ارزش‌ها و اصول هنجاری نهفته است که باید به طور مستقل شناسایی شوند و درباره آنها بحث شود.

تعریف هنجاری (اینکه سیاست چگونه باید باشد)، تعریفی کارآمد و متداول است که با چندین تعریفی که برخی متفکران دیگر ارائه کرده‌اند، همخوانی دارد:

۱. اشتراوس، فلسفه سیاسی را «تلاشی برای شناخت واقعی هم ماهیت امور سیاسی و هم نظم سیاسی درست یا خوب» توصیف می‌کند (Strauss, 1988: 30).

۲. اسکالنن، تعریف فلسفه سیاسی را متمرکز بر «معیارهایی که بر اساس آنها باید نهادهای سیاسی، حقوقی و اقتصادی را ارزیابی کرد» می‌داند (Scanlon, 2003: 1).

۳. ماتراورز، فلسفه سیاسی را موضوعی تعریف می‌کند که با این مسئله سروکار دارد که «کدام رویه‌ها و نهادهای سیاسی، موجه‌اند و باید تأسیس شوند» (Matravers, 2015: 901).

۴. مک‌آفی، آن را به عنوان «زمینه‌ای برای بسط آرمان‌ها، رویه‌ها و توجیهات جدید برای چگونگی سازمان‌دهی و بازسازی نهادهای رویه‌های سیاسی» توصیف می‌کند (McAfee & Howard, 2023: ر.ک).

در تمام چهار مورد، ایده کلیدی، یکسان است. آنچه در اینجا داریم، به توافق این چهار متفکر، موضوعی است که با آنچه جهان سیاسی باید یا قرار است باشد، سروکار دارد.

هالپرن و هت در یک تقسیم‌بندی عالمانه، تمام پرسش‌های تحقیق را در حوزه علوم سیاسی خصوصاً و علوم انسانی عموماً به پنج پرسش مهم تقسیم کرده‌اند: توصیفی^۱، تبیینی^۲، پیش‌بینانه^۳، توصیه‌ای^۴ و هنجاری^۵.

۱. پرسش‌های توصیفی، پرسش‌هایی هستند دربارهٔ ویژگی‌های یک پدیده یا طرز کار آن یا رفتار آن. به عبارت دیگر، خصیصهٔ پدیده‌ها را باید توصیف کنیم و الگویی برای طرز کار پدیده‌های غیر انسانی و رفتار پدیده‌های انسانی دریاوریم. مثلاً: «تروریسم چیست؟».

1. descriptive
2. explanatory
3. predictive
4. prescriptive
5. normative

۲. پرسش‌های تبیینی، پرسش‌هایی هستند درباره علل پدیده‌هایی که رخ داده است یا در حال رخ دادن است. به عبارت دیگر باید تبیین کنیم که چه عوامل یا شرایطی موجب بروز چنین پدیده‌ها و اتفاقاتی می‌شود یا شده است. مثلاً: «چرا بعضی انسان‌ها به گروه‌های تروریستی می‌پیوندند؟» یا «چه عواملی موجب گرایش به تروریسم یا برانگیختن آن می‌شود؟».

۳. پرسش‌های پیش‌بینانه، پرسش‌هایی است که به پیامدها یا رخداد‌های آتی بر اساس اوضاع، احوال و شرایط خاص شناخته‌شده می‌پردازند. به عبارت دیگر، پیش‌بینی آنچه احتمالاً در نتیجه مجموعه‌ای از عوامل و شرایط رخ خواهد داد. مثلاً: «احتمال دارد حمله‌های تروریستی بعدی در کجا رخ دهد؟» یا «آیا تروریسم در دهه آینده، افول خواهد کرد یا خیر؟».

۴. پرسش‌های توصیه‌ای، پرسش‌هایی هستند درباره تعیین حدود، امکانات و روش‌های انجام کار برای دستیابی به یک پیامد مشخص (معمولاً مرتبط با ارزش‌های ابزاری و کارآمدی). به عبارت دیگر، توصیه اقداماتی که باید انجام شود (یا نباید انجام شود) برای رسیدن به یک هدف معین یا جلوگیری از یک پیامد نامطلوب. این نوع پرسش‌ها اغلب به دنبال راه‌حل‌های عملی و فنی هستند. مثلاً: «چگونه می‌توان بر اندیشه و یا رفتار تروریست‌ها تأثیر گذاشت؟».

۵. پرسش‌های هنجاری، پرسش‌هایی هستند درباره ارزیابی و داوری درباره اینکه چه چیزی «درست»، «عادلانه»، «خوب» یا «بایسته» است و برای رسیدن به آن، چه باید کرد (مرتبط با ارزش‌های غایی و اخلاقی). به عبارت دیگر، ارائه توصیه بر اساس مبانی اخلاقی، ارزشی و عقلانی درباره اینکه چه کاری باید انجام گیرد یا نگیرد. این پرسش‌ها با داوری‌های ارزشی سروکار دارند. مثلاً: «چگونه حکومت‌ها می‌توانند تروریسم را کنترل کنند و در عین حال آزادی‌های دموکراتیک را حفظ نمایند؟» (اینجا تعادل بین امنیت و آزادی، یک مسئله هنجاری و ارزشی است) (Halpern & Heath, 2025: 127-130).

بر اساس تحلیل هالپرین و هت، علوم سیاسی به پرسش‌های توصیفی، تبیینی و توصیه‌ای و احیاناً پیش‌بینانه می‌پردازد. اما نظریه سیاسی به پرسش‌های هنجاری نیز

می‌پردازد. مثلاً نظریه سیاسی، علاقه‌ای به مقایسه انتخابات ریاست‌جمهوری در سال ۱۴۰۰ با انتخابات ریاست‌جمهوری در سال ۱۴۰۳ ندارد؛ چون تبیین، مقایسه و پیش‌بینی، مشغله اصلی نظریه سیاسی نیست^(۲). اما در مقابل، نظریه سیاسی به توصیه یا تجویز می‌پردازد؛ اینکه چه چیزی باید و نباید در جهان و به‌ویژه در سیاست وجود داشته باشد: آیا می‌خواهید جهان را تغییر دهید؟ آیا می‌خواهید بدانید که یک دنیای بهتر، چگونه دنیایی خواهد بود؟

تحلیل رویکردهای کلاسیک به تعریف نظریه سیاسی

در بخش قبلی گفتیم که نظریه‌های سیاسی، دو جنبه یا دو بُعد بسیار مهم دارند: جنبه توصیفی و جنبه هنجاری. جنبه توصیفی می‌گفت جهان واقع چگونه است و جنبه هنجاری می‌گفت جهان چگونه باید باشد. در این بخش می‌خواهیم از این منظر، نظریه سیاسی را تحلیل کنیم که چه مفاهیمی در این رشته به کار می‌روند. مهم‌ترین مفاهیم نظریه سیاسی عبارتند از: آزادی، استحقاق، اقبال، اقتدار، امنیت، انصاف، برابری، بردگی، بی‌طرفی، تبعیض، تفویض قدرت، تکلیف، تروریسم، توزیع، جامعه، جماعت، جهانی شدن، حاکمیت، حریم خصوصی، حق، حق مالکیت، حقوق بشر، حکومت، خشونت، خودمختاری، دولت، رضایت، رفاه، رواداری، سرمایه اجتماعی، شهروندی، صلح، طبقه اجتماعی، عدالت، قانون، قانون‌گذاری، قدرت، اجبار، کیفر، مالکیت، مسئولیت، مشروعیت، مصلحت عمومی، نافرمانی مدنی، نظم و ثبات، نمایندگی، نیک‌زستی (یا به-روزی^(۱))، وظیفه و وفاداری (Smith, 2005: 734).

این مفاهیم، مؤلفه‌های بنیادین هر نظریه سیاسی محسوب می‌شود و هیچ نظریه سیاسی نظام‌مند و جامعی نمی‌تواند از توضیح روشن و مستدل موضع خود در قبال همه این موضوعات باز ماند. تحلیل ما به این صورت خواهد بود که هم موضوع نظریه سیاسی را تحلیل می‌کنیم و هم محمول آن را. مثلاً:

۱. جان رالز می‌گفت که عدالت، مهم‌ترین فضیلت نهادهای سیاسی است (Rawls, 1971: 3).

۲. برلین می‌گوید که نظریه سیاسی درباره «غایات زندگی» است (Berlin, 1998: 1). یا در جایی دیگر می‌گوید که نظریه سیاسی درباره «روابط [مطلوب] بین انسان‌ها و نهادهایشان» است (Berlin, 2006 (1992): 12).
 ۳. سیمون بلک‌برن نیز با تأکید بر موضوع روابط، نظریه سیاسی را از نظر «روابط بین جمع و فرد» تعریف می‌کند (Blackburn, 2005: 282).
 ۴. پویر در ضمن موافقت با روابط «جمعی»، از «امور عمومی و تصمیم‌گیری جمعی» سخن می‌گوید (Bevir, 2010: xxxiii).
 ۵. ویلیامز با عدول از تعاریف ۳ و ۴ می‌گوید که نظریه سیاسی بر «مفاهیم مشخصاً سیاسی» مانند «قدرت» و «مشروعیت‌بخشی» متمرکز است (Williams, 2005: 77).
 ۶. گودوین که با مفهوم «قدرت» ویلیامز هم‌نظر است، می‌نویسد که «نظریه سیاسی» [می‌تواند] به عنوان رشته‌ای علمی تعریف شود که هدف آن، تبیین، توجیه یا نقد میل به قدرت در جامعه است (Goodwin, 2014: 4).
- این شش تعریف، وجه هنجاری نظریه سیاسی را با عدالت، مشروعیت‌بخشی، غایات زندگی و روابط مطلوب بین جمع و فرد تعریف می‌کند. این تعاریف را می‌توان رویکردهای مفهومی به نظریه سیاسی نامید.
- اکنون به رویکرد دوم می‌پردازیم. این رویکرد به جای تمرکز بر مفاهیم انتزاعی (مانند عدالت یا قدرت)، بر نهادهای عینی و ملموسی تمرکز دارد که در دنیای واقعی قابل مشاهده‌اند و از این طریق در رشته ما مطرح می‌شود. این بار، پنج مثال را بررسی می‌کنیم:
۱. به قول سوئیفت، فلسفه سیاسی درباره «آنچه دولت باید (و نباید) انجام دهد» است (Swift, 2014: 5).
 ۲. به ادعای نازیک، فلسفه سیاسی درباره این است که «چگونه باید دولت را سازمان‌دهی کنیم» و حتی مهم‌تر از آن، در این باره است که «آیا اصلاً باید دولتی وجود داشته باشد یا نه» (Nozick, 1974: 4).
 ۳. پلامناتز، فلسفه سیاسی را به عنوان «تفکر نظام‌مند درباره اهداف حکومت» تعریف می‌کند (Plamenatz, 1960: 37).

۴. میلر، نظریه سیاسی را «تحقیقی درباره ماهیت، علل و تأثیرات حکومت خوب و بد» توصیف می‌کند (Miller, 2003: 2).

۵. پتیت نیز فلسفه سیاسی را با ارزش‌گذاری هر دو نهاد دولت و حکومت، یکی می‌داند (Pettit, 1991: 1).

در اینجا نظریه سیاسی عمدتاً بر دو نهاد متمرکز است: دولت و حکومت. این تعاریف را می‌توان رویکردهای نهادی نامید.

مهم‌ترین نقد به این تعریف آن است که مرز میان رویکرد مفهومی (تمرکز بر مفاهیم انتزاعی مانند عدالت یا مشروعیت) و رویکرد نهادی (تمرکز بر نهادهای بیرونی مانند دولت)، چندان روشن نیست. برای مثال می‌توان گفت که نظریه سیاسی عمدتاً به مشروعیت می‌پردازد، که خود ناظر به این است که چه کسی باید بر چه کسی قدرت داشته باشد؛ یا می‌توان آن را درباره دولت دانست که نهادی است برای سازمان‌دهی توزیع قدرت. از این‌رو می‌توان یک موضوع واحد را هم با نقطه شروع مفهومی (مانند مشروعیت) و هم با نقطه شروع نهادی (مانند دولت) بررسی کرد.

اما این پرسش مطرح می‌شود که: «آیا این تقلیل، بیش از حد ساده‌انگارانه نیست؟» زیرا برای شناسایی دولت در جهان، نیازمند مفهومی هستیم که آن را تعریف کند. از سوی دیگر، داشتن یک مفهوم بدون تجربه یا مشاهده نهاد مربوط، ممکن نیست. اگر شناخت ما از نهادها وابسته به مفاهیم باشد، پس مفاهیم مقدم هستند و ریشه تعاریف ما را شکل می‌دهند. اما اگر شکل‌گیری مفاهیم نیازمند مواجهه با نهادها باشد، پس نهادها بنیادین هستند و مفاهیم صرفاً انتزاع از واقعیتند.

این بحث به تداخل دو حوزه می‌انجامد: هنجاری (آنچه باید باشد) و توصیفی (آنچه هست). مثلاً اگر نظریه سیاسی را بر اساس نهادی مانند دولت تعریف کنیم و وظیفه آن را تعیین چگونگی بایستگی امور بدانیم، رویکردی نهادی - هنجاری اتخاذ کرده‌ایم. اگر نظریه سیاسی را پژوهشی درباره ماهیت عدالت تعریف کنیم، رویکردی مفهومی - توصیفی در پیش گرفته‌ایم. در هر دو حالت، پرسش‌هایی مانند «سیاست چگونه باید سازمان‌دهی شود؟» و «عدالت چیست؟» مطرح می‌شود. بنابراین تفاوت واقعی میان این دو رویکرد، چندان روشن نیست و عملاً هر دو به مسائل مشابهی می‌پردازند. نتیجه این

است که تمایز میان رویکرد مفهومی و نهادی در نظریه سیاسی، هم از نظر منطقی و هم از نظر عملی، چندان شفاف نیست و هر دو رویکرد به هم وابسته‌اند.

تعمیق تعریف کلاسیک از نظریه سیاسی

تاکنون تعاریف متعددی را برای نظریه سیاسی بررسی کرده‌ایم؛ اما نتیجه این بررسی‌ها، تنها یک معضل نسبتاً پیچیده بوده است. هرچند ما همچنان این تعریف را هم داریم که نظریه سیاسی به بررسی چگونگی سیاست در آینده می‌پردازد، مشخص نیست که آیا باید مفهوم «سیاست» را با ارجاع به مفاهیمی مانند عدالت، مشروعیت و قدرت تعریف کنیم یا با اشاره به نهادهای بیرونی مانند دولت و حکومت. در اینجا سه رویکرد مسئله‌محور را بررسی خواهیم کرد که همگی، نظریه سیاسی را بر اساس مسائلی خاص توصیف نموده، مفاهیم و نهادها را نیز با هم ترکیب می‌کنند:

۱. کوهن می‌گوید نظریه سیاسی اساساً به سه مسئله می‌پردازد: عدالت چیست؟ دولت چه کاری باید انجام دهد؟ وضعیت‌های اجتماعی از منظر هنجاری، چگونه رتبه‌بندی می‌شوند؟ (Cohen, 2011: 228).
۲. والدرون علاوه بر موارد کوهن، به مسئله چهارمی نیز می‌پردازد: اینکه دقیقاً کدام نهادها را باید در چارچوب هر آنچه به عنوان یک دولت عادلانه کلی به حساب می‌آید، قبول کنیم: نظام انتخاباتی اکثریتی؟ مجلس قانون‌گذاری دو مجلسی؟ یک قانون اساسی مدون؟ و غیره.
۳. رالز، چهار مسئله کلیدی برای فلسفه سیاسی مطرح می‌کند: الف) توافق: یافتن مبنایی برای توافق میان طرف‌های مختلف در مناقشات اخلاقی؛ ب) جهت‌گیری: کمک به هدایت ما در محیط سیاسی از منظر اصولی؛ ج) آشتی: کاهش سرخوردگی‌ها در چارچوب نظم سیاسی درست، با نشان دادن عقلانیت نهادهای حاکم؛ د) آرمان‌شهر (/ یوتوپیای) واقع‌گرایانه: کاوش در محدودیت‌های امکان عملی که به معنای یافتن این است که یک جامعه عادلانه در چارچوب محدودیت‌های اجتناب‌ناپذیر، از جمله آنچه رالز «واقعیت تکثرگرایی معقول» می‌نامد، چگونه خواهد بود (Rawls, 2001: 2).

همه این تعاریف، مجموعه‌ای جالب از وظایف را ارائه می‌دهند که می‌توان رشته نظریه سیاسی را حول محور آنها سازمان‌دهی کرد. این رویکردها تاحدی مشکل ما را درباره اولویت مفاهیم یا نهادها حل می‌کند، اما پرسش جدیدی مطرح می‌کند: چگونه این متفکران تصمیم گرفته‌اند چه چیزی را در فهرست خود بگنجانند و چه چیزی را حذف کنند؟ پاسخ به این پرسش ممکن است در ایده «تفسیر» نهفته باشد. می‌توان همه وظایف ذکرشده را بخشی از یک وظیفه کلی‌تر دانست: در نظر گرفتن سیاست و مردم به همان شکلی که هستند و سپس یافتن راه‌حلی برای مشکلات شناخته‌شده با توجه به ارزش‌های پذیرفته‌شده. بر اساس این دیدگاه، نظریه‌پردازان سیاسی برای تعریف رشته خود، صرفاً به تفسیر فهم خاصی از سیاست و مشکلات آن می‌پردازند. مزیت این رویکرد این است که دیگر نیازی نیست نگران منشأ مفاهیم، نهادها یا وظایف باشیم. ما تشخیص می‌دهیم که اینها متعلق به ما هستند و مشکلاتی را که می‌خواهیم حل کنیم، بیان می‌کنند.

این دیدگاه با رویکردهای متفکران دیگر نیز همخوانی دارد: پتیت می‌گوید ما می‌توانیم به صورت انتقادی با زبان‌های رایج و ابزار مشروعیت‌بخشی سیاسی زمان خود کار کنیم (Pettit, 1997: 2-3). والزر، یکی از راه‌های فلسفه‌ورزی سیاسی را تفسیر جهان معانی مشترک برای همشهریان می‌داند (Walzer, 1983: xiv). راندل دورکین به شکلی بسیار مستدل‌تر و قوی‌تر ادعا می‌کند که وظیفه اساسی نظریه سیاسی، تجزیه و تحلیل ارزش‌های سیاسی موجود فعلی ما و همچنین ارزش‌های اخلاقی و حتی زیبایی‌شناختی گسترده‌تر ماست تا دوباره «تفسیرهایی» از آنها بیابد که از تعارض با دیگر ارزش‌ها جلوگیری کند (Dworkin, 2011: 6-7).

با این حال این رویکرد تفسیری نیز کاملاً مشکل «چه چیزی را باید اندراج کرد و چه چیزی را باید حذف کرد؟» را حل نمی‌کند. شاید بتوانیم این «دل‌خواهی بودن» را با اتکا به نظرهای متعدد و متکثر، به جای تمسک به تعداد کمی از نظریه‌ها، کاهش دهیم؛ یعنی رشته را به صورت جمعی و نه فردی، تعریف کنیم. گروهی از نظریه‌پردازان، موضوع نظریه سیاسی را نه‌تنها بر اساس مجموعه‌ای از مسائل و ارزش‌های «شناخته‌شده»، بلکه بر اساس مسائل و ارزش‌هایی تعریف کرده‌اند که افراد دیگری در تاریخ نظریه سیاسی به آنها پرداخته‌اند.

نمونه‌هایی از این رویکرد عبارتند از: کتاب کلاسیک ولین^۱ (۱۹۶۰) به نام «سیاست و بینش»؛ کتاب‌های درسی هلد^۲ (۱۹۹۱)، نولز^۳ (۲۰۰۱) و کیملیکا^۴ (۲۰۰۱)؛ مجموعه ویراسته وایت و مون^۵ (۲۰۰۴)؛ مجموعه ویراسته لئوپولد و استیرز^۶ (۲۰۰۸)؛ رویکردهای عمیق‌تر مانند «اصل و تبار نظریه سیاسی» اثر گانل^۷ (۱۹۹۳) و «ماهیت نظریه سیاسی» اثر وینسنت^۸ (۲۰۰۴). در این موارد، نظریه سیاسی نه تنها بر اساس مسائل و ارزش‌های «مشترک»، بلکه بر اساس مسائل و ارزش‌هایی تعریف می‌شود که به مجموعه وسیع‌تری از نویسندگان قابل انتساب است که مجموعاً یک «حوزه»، «رشته علمی» یا «مجموعه آثار» تاریخی را تشکیل می‌دهند.

نقد تعریف کلاسیک

با این همه، این رویکرد نیز دو نگرانی ایجاد می‌کند: ۱- نگرانی درباره واپس‌گرایی: اتکا به دیگران در کجا پایان می‌یابد؟ ۲- نگرانی درباره مرجعیت: چه کسی مجاز است در این تعریف مشارکت کند؟ اگر نظریه سیاسی را بر اساس تعاریف افراد برجسته تعریف کنیم، احتمالاً به افرادی از مجموعه کوچکی از دانشگاه‌ها با پیشینه‌ها و فرصت‌های انتشار خاص متکی می‌شویم. این افراد ممکن است «بعد دوم» قدرت را اعمال کنند؛ یعنی برنامه‌ای تنظیم کنند که بر مسائلی که روی آنها تمرکز می‌کنیم و نحوه تفکر ما تأثیر می‌گذارد.

با این حال ما برای بدن خود به پزشک، برای ماشین به مکانیک و برای ساختمان به معمار مراجعه می‌کنیم و در هر مورد، تخصص را تشخیص می‌دهیم. آیا باید از پذیرش درمان پزشکی که در دانشکده پزشکی هاروارد آموزش دیده، صرفاً به دلیل نگرانی از

1. Wolin

2. Held

3. Knowles

4. Kymlica

5. White & Moon

6. Leopold & Stears

7. Gunnell

8. Vincent

نخبه‌گرایی، خودداری کنیم؟ در طول تاریخ، برخی نقاط جهان، شرایطی را فراهم کردند که در آن موضوعاتی مانند نظریه سیاسی می‌توانست رشد یابد، در حالی که سایر نقاط، چنین شرایطی نداشتند. ما نمی‌خواهیم پزشکی، فناوری و سیاست مدرن را صرفاً به این دلیل که از غرب نشأت گرفته‌اند، رد کنیم. به همین ترتیب نمی‌توانیم ایده یک سنت نظریه سیاسی را صرفاً به همین دلیل رد کنیم. شاید بهتر است بگوییم: اگر بهترین متفکران، زمانی که در بهترین شرایط کار می‌کردند، این مجموعه خاص از مفاهیم، نهاده‌ها، مشکلات و ارزش‌ها را ارائه کردند، این برای ما کافی است.

پذیرش سنت‌های خاص در تعریف نظریه سیاسی، مزایایی دارد، اما باید این رویکرد و مسائل مرتبط با آن را کنار بگذاریم تا به چالش بنیادی‌تری بپردازیم. با الهام از سخن نیچه که «تنها چیزهایی را می‌توان تعریف کرد که تاریخی ندارند» (Nietzsche, 2011: 53)، مشکل اصلی این است که حتی اگر بهترین فهرست از مسائل، وظایف، مفاهیم یا متفکران را بپذیریم، همچنان نمی‌دانیم چه عاملی این موارد را به یک کل منسجم تبدیل می‌کند. این مسئله از آن جهت اهمیت دارد که هر فهرست سنتی باید دارای ویژگی‌های مشترکی باشد که اجزای آن را به طور مناسب، سیاسی، نظری، فلسفی و بنیادی کند. توسل به چنین فهرست‌هایی با نادیده گرفتن این نکته می‌تواند بیش از حد محدودکننده باشد یا نسبت به تغییرات اجتماعی، تحولات مفهومی و واقعیت‌های سیاسی جدید، انعطاف لازم را از خود نشان ندهد. بنابراین باید در پی بازاندیشی و بازتعریف این معنا بود و امکان ارائه تعریفی بازتر و تطبیقی‌تر را بررسی کرد که در عین حال مانع پراکندگی نظری هم باشد.

نمی‌توان پذیرفت که مفهومی مانند «عدالت» صرفاً به این دلیل مهم و اساسی است که افراد زیادی در طول تاریخ بر آن تأکید کرده‌اند. باید توضیحی وجود داشته باشد که چرا یک مفهوم برای نظریه سیاسی محوری است؛ فراتر از اینکه گروهی از فیلسوفان از آن تمجید کرده‌اند. بدون چنین توضیحی، ممکن است با موارد زیر مواجه شویم: ارزش‌های معیوب، مسائل حل‌نشده و موضوعات کاملاً بی‌ربط. امروزه اگر بگوییم سیاست باید مطابق اراده خدا تعریف شود و وظیفه نظریه سیاسی، تفسیر متون مقدس است، برای بسیاری از نظریه‌پردازان ناپذیرفتنی است. اما چگونه می‌دانیم که محققان

معاصر دقیقاً همین کار را انجام نمی‌دهند، با این تفاوت که به جای پیامبران ادیان ابراهیمی، به قدیسان یونان باستان و اروپای مدرن متوسل می‌شوند؟ ما به رویکرد جدیدی نیاز داریم. این نگرانی نشان می‌دهد که به گزارشی از عناصر اصلی فلسفه سیاسی نیاز داریم که توضیح دهد چرا این عناصر، بخشی از یک فعالیت واحد هستند. از این‌رو چالش و مشکلات تعریف نظریه سیاسی را می‌توان در این دو محور خلاصه کرد:

۱. مشکل محدودیت بیش از حد: رویکردهای تک‌مفهومی و تک‌نهادی با حذف موارد مهم، بیش از حد محدود می‌شوند. اگر موضوع را به «عدالت» محدود کنیم، «مشروعیت» (مورد تأکید واقع‌گرایان) را از دست می‌دهیم و اگر آن را به «دولت» محدود کنیم، «جهان» (مورد تأکید جهان‌وطن‌گرایان) را نادیده می‌گیریم.
۲. مشکل گستردگی بیش از حد: رویکردهای چندمسئله‌ای و تفسیری نیز بیش از حد گسترده می‌شوند و فهرست‌های طولانی از متفکران، مسائل و مفاهیم ارائه می‌دهند که ارتباط روشنی بین این موارد وجود ندارد و انتخاب آنها اغلب دل-خواهی و خودسرانه به نظر می‌رسد. این مشکل در «کتاب‌های راهنمای»^۱ فلسفه سیاسی نمایان است: با گذشت زمان، تعداد موضوعات و فصل‌ها افزایش می‌یابد، بدون تبیین کافی درباره‌ی وجه اشتراک آنها یا چرایی تعلق آنها به این حوزه.

تعریف با پرسش سازمان‌بخش^(۳)

تلاش‌های قبلی برای تعریف نظریه سیاسی (بر اساس مفاهیم، نهادها، فهرست‌ها یا سنت‌ها) با چالش‌های اساسی روبه‌رو بود:

۱. محدودیت بیش از حد: حذف موضوعات مهم (مانند نادیده گرفتن مشروعیت با تمرکز صرف بر عدالت، یا نادیده گرفتن مسائل جهانی با تمرکز صرف بر دولت)
۲. گستردگی بیش از حد: ارائه فهرست‌های طولانی بدون اصل وحدت‌بخش و با خطر انتخاب خودسرانه (مشکلی که در کتاب‌های راهنمای حجیم دیده می‌شود).

۳. فقدان توجیه بنیادین: عدم ارائه توضیحی برای اینکه چرا مفاهیم یا مسائل خاصی - فراتر از اجماع تاریخی یا سنت - مهم و اساسی هستند (که می‌تواند شامل موارد بی‌ربط یا حتی معیوب باشد).

راه‌حل پیشنهادی، «پرسش سازمان‌بخش» است. به جای تمرکز بر یک مفهوم، نهاد یا مسئله، پیشنهاد می‌شود که نظریه سیاسی حول یک «پرسش سازمان‌دهنده» تعریف شود: «ما چگونه باید - زندگی کنیم؟» (Nagel, 1991: 52). این پرسش چهاربخشی، کانون توجه و نقطه شروع رشته را فراهم می‌کند و به شکلی مطلوب، هم جامع (شامل همه موارد مرتبط) و هم مانع (جداکننده از حوزه‌های نامرتبط) است. ویژگی‌های این پرسش سازمان‌بخش عبارتند از:

۱. مانعیت: تمایز از حوزه‌های دیگر این پرسش، نظریه سیاسی را از دو حوزه نزدیک اما متمایز، جدا می‌کند: فلسفه اخلاق که متمرکز بر پرسش «من چگونه باید زندگی کنم؟» (شخصی و هنجاری) بوده، علوم اجتماعی که متمرکز بر پرسش «ما چگونه زندگی می‌کنیم؟» (جمعی و تجربی/ توصیفی) است. اما نظریه سیاسی متمرکز بر پرسش «ما چگونه باید زندگی کنیم؟» (جمعی و هنجاری) است. این تمایز به درک بهتر مرزهای رشته کمک می‌کند.

۲. جامعیت: دربرگیری موضوعات سنتی و فراتر از آن. این پرسش به اندازه‌ای گسترده است که تمام مباحث سنتی نظریه سیاسی (مانند وظایف دولت و ماهیت عدالت) را شامل شود، بدون آنکه به آنها محدود گردد. همچنین پاسخ‌های رادیکال‌تر را نیز در برمی‌گیرد؛ مانند پاسخ آنارشیست‌ها («چرا اصلاً حکومت داشته باشیم؟») به پرسش از نوع حکومت، یا پاسخ جماعت‌گرایان («چرا فقط یک شکل آرمانی برای همه؟») به پرسش شکل آرمانی سازمان انسانی، یا پاسخ هابزی («چرا عقلانیت به جای اخلاق») به پرسش از الزامات اخلاقی سیاست.

۳. انعطاف‌پذیری و چندگانگی: در هر یک از اجزای پرسش، امکان تفسیرهای متنوع فراهم می‌شود. «چگونه باید با یکدیگر زندگی کنیم»: شامل هر نوع تنظیم‌گری جمعی می‌شود (دولت، حکومت جهانی، کمون آنارشیستی و...); «باید»: می‌تواند مبتنی بر اخلاق

یا عقلانیت باشد؛ «ما»: می‌تواند به کل بشریت یا گروه‌های خاص (دینی، ملی، محلی و...) اشاره داشته باشد. می‌توان گفت «ما»، مجموعه افرادی است که در چارچوب یک نظم نهادی زندگی می‌کنند و از رهگذر این نظم، روابط متقابل هنجاری و تکالیف اخلاقی پیدا می‌کنند. دامنه این «ما»، تابعی است از گستره آن نظم نهادی و شدت تعهدات متقابل. این انعطاف‌پذیری باعث می‌شود که هیچ رویکرد معتبری در نظریه سیاسی از همان ابتدا رد نشود و در عین حال محدودیت‌های کلاسیک (مثل محدود شدن نگاه به یک مرز سیاسی) هم در این زمینه وجود نداشته باشد.

بنابراین مزایای تعریف مبتنی بر پرسش سازمان‌بخش عبارتند از:

۱. تمرکز و انعطاف‌پذیری: هم محدوده رشته را مشخص می‌کند و هم پذیرای رویکردهای مختلف است.
۲. انسجام: روشن می‌کند که چرا موضوعات و رویکردهای مختلف، همگی بخشی از یک فعالیت واحد (نظریه سیاسی) هستند.
۳. اعتمادبخشی: دلیلی بنیادین برای تعلق یا عدم تعلق یک موضوع به نظریه سیاسی ارائه می‌دهد، فراتر از اتکای صرف به سنت یا نظر افراد بانفوذ.
۴. فراگیری فرهنگی: ذاتاً غرب‌محور نیست و می‌تواند شامل دیدگاه‌های دینی، غیر غربی و غیر لیبرال درباره «باید» و «ما» و «چگونه زیستن» باشد.
۵. ارتباط‌بخشی: نشان می‌دهد چگونه پژوهش‌های ظاهراً متفاوت (مانند کار روی حقوق و کار روی فضیلت سیاستمداران)، همگی به پاسخگویی به پرسش مرکزی کمک می‌کنند. در نتیجه با طرح پرسش «ما چگونه باید زندگی کنیم؟» به عنوان محور سازمان‌بخش می‌توان تمام فعالیت‌های موجود در حوزه نظریه/فلسفه سیاسی را به مثابه تلاشی برای پاسخ دادن یا کمک به پاسخ دادن به این پرسش بنیادین درک کرد. این رویکرد، تعریفی پویا، منسجم و موجه برای این رشته فراهم می‌کند.

انسجام و انعطاف نظری در رویکرد پرسش‌محور

با مطرح شدن پرسش «ما چگونه باید زندگی کنیم؟»، به طور طبیعی به پژوهش بنیادین دیگری در دل این رشته وصل می‌شویم: «چرا باید اینگونه زندگی کنیم و نه به

شیوه‌ای دیگر؟». اگر از فیلسوف سیاسی بپرسید که «چگونه باید زندگی کنیم؟»، احتمالاً پاسخ می‌دهد: «نمی‌توانم جزئیات زندگی شخصی شما را تعیین کنم، اما به نظر من، زندگی باید تحت حاکمیت اصولی خاص (مثلاً لیبرال یا فایده‌گرایانه) باشد». این پاسخ، زنجیره‌ای از «چراها» را ایجاد می‌کند که به تبیین منطقی اصول می‌پردازد و بخش عمده‌ای از استدلال‌های نظریه سیاسی را شکل می‌دهد. مثلاً کتاب «آنارشی، دولت و اتوپیا»ی نازیک، ابتدا پیشنهاد دولت حداقلی را مطرح می‌کند و سپس کل کتاب را به توجیه «چرایی» این پیشنهاد اختصاص می‌دهد.

یک حوزه دیگر از دانش را در نظر بگیرید. پژوهش پزشکی را می‌توان با دو پرسش سازمان‌بخش تعریف کرد: ۱- چگونه عمر را طولانی کنیم؟ ۲- چگونه درد را کاهش دهیم؟ این پرسش‌ها، شاخه‌های تحقیقاتی (مطالعه کلیه‌ها، سلول‌های بنیادی، تفاوت‌های ژنتیکی موش و انسان) را معنادار می‌کنند، زیرا پاسخگویی به آنها را ممکن می‌سازند. برخی پرسش‌های مشابه مانند «چگونه باید با یکدیگر زندگی کنیم؟» یا «چگونه حیات جمعی خود را تنظیم کنیم؟» مطرح می‌شود، اما دو مشکل اساسی دارند:

۱. محدودیت ناخواسته: با افزودن قید «با یکدیگر» یا «جمعی»، امکان بررسی گزینه‌هایی مانند جوامع داوطلبانه آنارشیستی یا تعاملات دیجیتالی مجازی را از ابتدا حذف می‌کنیم.

۲. پیش‌فرض‌های بحث‌برانگیز: این پرسش‌ها ناخواسته فرض می‌کنند که زندگی جمعی، اجتناب‌ناپذیر است، در حالی که بسیاری (مانند طرفداران سارتر با جمله «جهنم دیگرانند»)، آرزوی گریز از این اجبار را دارند.

پرسش «ما چگونه باید زندگی کنیم؟» اهمیت دارد و نسبت به «چگونه باید با یکدیگر زندگی کنیم؟»، مزیت اساسی دارد. چرا؟

۱. بدون پیش‌فرض‌های محدودکننده است و همه گزینه‌ها از دولت مقتدر تا جوامع خودمختار را در برمی‌گیرد.

۲. به آنارشیست‌ها اجازه می‌دهد استدلال کنند که «زندگی بدون نهادهای تحمیلی»، پاسخ بهتری است یا حتی رؤیاهای مدرن مانند تعاملات دیجیتالی

انتخابی (ماتریکس شخصی) یا جوامع مبتنی بر واقعیت مجازی را شامل می‌شود. هرگونه تغییر در پرسش سازمان‌بخش، خطر تنگ‌نظری مفهومی را به همراه دارد. پرسش اصلی با حفظ جامعیت به همه مشارکت‌کنندگان در ساحت سیاسی (لیبرال، سوسیالیست، آنارشیست، فمینیست و...) اجازه حضور می‌دهد، تمرکز بحث را بر کیفیت پاسخ‌ها، نه مشروعیت اولیه پرسش‌ها قرار می‌دهد و نظریه سیاسی را از دام پیش‌داوری‌های فرهنگی یا تاریخی می‌رهاند.

هرچند رویکرد نیگل به نظریه سیاسی بر بستر انتزاعی و مفهومی استوار است، این انتزاع‌گرایی را نمی‌توان معادل بی‌توجهی به ساختارهای واقعی قدرت دانست. نیگل در آثار خود، به‌ویژه در بحث عدالت جهانی تأکید می‌کند که هر تحلیل هنجاری ناگزیر باید بر «ساختار نهادی موجود» سوار شود و از آن به عنوان نقطه آغاز حرکت کند (Nagel, 2005: 113-115)؛ چنان‌که توضیحات پیشین درباره نسبت امور توصیفی و هنجاری و تشریح اجزای پرسش سازمان‌بخش و انعطاف آن نیز به همین خصیصه بازگشت دارد. به بیان دیگر، حتی اگر مفاهیم را بر ساخته روابط قدرت بدانیم، نیگل معتقد است که بدون یک چارچوب مفهومی روشن برای تعیین «پرسش سازمان‌بخش»، تحلیل قدرت به راحتی در پراکندگی داده‌ها و نسبی‌گرایی گم می‌شود. این چارچوب، نه جایگزین تحلیل روابط قدرت، بلکه پیش‌شرط و ابزاری برای اولویت‌بندی و معنابخشی به آن است؛ زیرا به تحلیلگر امکان می‌دهد که تعیین کند کدام روابط قدرت از نظر هنجاری معنادارند و باید در کانون توجه قرار گیرند. در واقع در اینجا نوعی «انتزاع مشروط» یا «تجريد راهبردی» وجود دارد.

چشم‌اندازهای دوگانه و موضع نیگل

پیش از این گفتیم که موضع نیگل درباره ماهیت نظریه سیاسی (ما چگونه باید زندگی کنیم)، مستدل‌ترین و قانع‌کننده‌ترین موضع است. در این بخش می‌خواهیم از بعد دیگری به این پرسش نگاه کنیم. چرا پاسخ به این پرسش اینقدر دشوار و بغرنج است؟ وقتی گفته می‌شود که مسئله‌ای دشوار و بغرنج است، ممکن است عده‌ای فکر کنند که برای آن مسئله، هیچ راه‌حلی وجود ندارد. این نگاه بدبینانه به مسئله است که

کسانی مثل آگوستین و فروید در طول تاریخ فکر بشری داشته‌اند. اما گاهی تأکید بر دشواری و بغرنج بودن یک مسئله به این معناست که برای پیشرفت اخلاقی و سیاسی، باید موانع جدی را شناسایی یا حتی بازشناسی کنیم. در این صورت می‌توان دریافت که چرا راه‌حل‌های پیشنهادی برای مسائل سیاسی در طول تاریخ همیشه همگان را راضی نکرده است.

طبق یک دسته‌بندی، ما دوازده نظریه سیاسی در طول تاریخ داشته‌ایم (ر.ک: Schumaker, 2008). تمام نظریه‌های سیاسی که تا الان طراحی و در مقام عمل آزموده شده‌اند، رضایت‌بخش نیستند. یک دیدگاه این است که ما انسان‌ها، آرمان‌هایی داریم که این نظریه‌ها نمی‌توانند به آنها جامه عمل بپوشانند و در مقام عمل، این نظریه‌ها شکست خورده‌اند. دیدگاه عمیق‌تری هم وجود دارد که می‌گوید آرمان‌های ما انسان‌ها با یکدیگر ناسازگارند و بین خود این آرمان‌ها، تعارض وجود دارد. مثلاً بین آزادی و برابری، آزادی و امنیت، برابری و رفاه و عدالت و امنیت، تعارض وجود دارد. حال این سؤال پیش می‌آید که چرا بین این آرمان‌ها، تعارض وجود دارد.

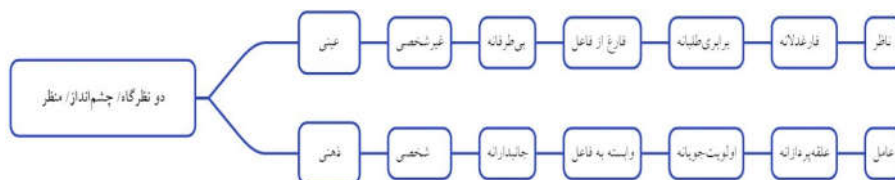
یکی از ابتکارات اصلی نیگل (۱۹۸۶) این است که مسئله تعارض بین منظر ذهنی و عینی را طرح کرده است. بعضی از فیلسوفان اعتقاد دارند که مسئله اصلی نظریه‌های سیاسی، ربط و نسبت بین فرد و جامعه است و این نگاه کلاسیک بر نظریه‌های سیاسی حاکم شده است که مفصل درباره آن بحث کردیم. اما نیگل می‌گوید که مسئله اصلی نظریه سیاسی، ربط و نسبت هر فرد با خودش است. به عبارت دیگر، تمام مسائل نظریه‌های سیاسی ناشی از نوعی تقسیم‌بندی در هر فرد بین دو چشم‌انداز است: چشم‌انداز شخصی و چشم‌انداز غیر شخصی.

نیگل، تحلیلی استوار از مسائل اصلی نظریه سیاسی ارائه می‌کند و نشان می‌دهد که چگونه آن مسائل اصلی عمدتاً از قابلیت ما برای اتخاذ دو دیدگاه/ چشم‌انداز/ منظر مهم عینی^۱ و ذهنی^۲ ناشی می‌شود. دیدگاه عینی، دیدگاهی است که ما را از دیدگاه ذهنی (یعنی از دیدگاه فردی، دیدگاه اجتماع، ملت و گونه‌مان) جدا می‌کند. طبیعت از بیخ و

1. objective
2. subjective

بن دوگانه ما، که این امکان را به ما می‌دهد تا دیدگاهی عینی و نیز دیدگاهی ذهنی اتخاذ کنیم، مسائل لاینحلی را پیش پای ما می‌گذارد؛ به این جهت که دیدگاه عینی و ذهنی، واقعیات و ارزش‌های متعارضی را آشکار می‌کنند. نیگل می‌گوید که دیدگاه عینی یا غیر شخصی، مطالبات جمعی را بیان می‌کند و به مطالبات جمع اعتبار می‌بخشد؛ اما دیدگاه ذهنی یا چشم‌انداز شخصی، مطالبات فردی را بیان می‌کند و به مطالبات فرد اعتبار می‌بخشد. در دیدگاه عینی، ما سرشار از شک و تردیدیم، اما در دیدگاه ذهنی، لبریز از یقین هستیم. در دیدگاه عینی، ما ناظر و تماشاگریم؛ اما در دیدگاه ذهنی، ما فاعل و عاملیم. در دیدگاه عینی، ما بی‌طرفیم؛ اما در دیدگاه ذهنی، جانبدار و طرفداریم. در دیدگاه عینی، فارغ‌دل هستیم؛ اما در دیدگاه ذهنی، تعلق خاطر داریم. در دیدگاه عینی، خود را از تمام تعلقات و دلبستگی‌ها رها می‌کنیم؛ اما در دیدگاه ذهنی، تعلق خاطر پیدا می‌کنیم و دل می‌بندیم.

در امور نظری، توانایی ما در جهت اتخاذ دیدگاه عمدتاً بی‌طرفانه‌ای که از آن واقعیات عینی نمایان می‌شود، بیانگر این است که ما در جهانی مُحاطیم که فراتر از اذهان ماست. در امور عملی، توانایی ما در جهت ارزیابی ارزش‌ها و ادله بر اساس یک دیدگاه بی‌طرفانه و فارغ‌دلانه، بیانگر این است که ارزش‌های اخلاقی، واقعی‌اند؛ به این معنا که این ارزش‌های اخلاقی از انگیزه‌ها و تمایلات ما فراتر می‌روند. این دو دیدگاه، اگر موفق به توضیح آن شده باشیم، هسته اصلی فلسفه‌ورزی نیگل را شکل می‌دهد که به هر موضوعی با این دو دیدگاه نزدیک می‌شود. به عقیده نیگل، تمام تعارضات آدمی حاصل تعارض این دو دیدگاه است.

دشوارترین مسائل نظریه سیاسی، تعارضات درون افراد است. راه‌حل بیرونی، یعنی راه‌حل نهادی که به این مسائل در مبدأ و سرچشمه‌شان نپردازد، راه‌حل رضایت‌بخشی نخواهد بود. حال این سؤال مطرح می‌شود که این تعارضات چگونه شکل می‌گیرد. دو

تعارض جدی وجود دارد. تعارض اول همان تعارض بین دو دیدگاه/ چشم‌انداز عینی و ذهنی است. چشم‌انداز عینی و غیر شخصی در هر یک از ما، نیاز میرمی به بی‌طرفی و برابری به وجود می‌آورد. چشم‌انداز ذهنی و شخصی به انگیزه‌ها و الزامات فردگرایانه مجال بروز می‌دهد و این انگیزه‌ها همیشه مانعی بر سر راه تحقق آرمان بی‌طرفی و برابری هستند.

نهادهای سیاسی همیشه در بهترین حالت به مطالبات چشم‌انداز غیر شخصی، صورت بیرونی می‌بخشند. به عبارت دیگر، نهادهای سیاسی، تجسم مطالبات چشم‌انداز غیر شخصی‌اند. چشم‌انداز شخصی به ما می‌گوید که به دنبال منافع خود، خانواده و دوستانمان باشیم. در این چشم‌انداز، منافع خودمان در کانون فعالیت‌های ما قرار دارد. چشم‌انداز غیر شخصی می‌گوید که منافع همه انسان‌ها، از آن‌رو که انسان هستند، اهمیت دارد و منافع هیچ کسی بر منافع کس دیگر اهمیت ندارد. انسان‌ها برای اینکه به مطالبات چشم‌انداز غیر شخصی، صورت بیرونی ببخشند، نهادها را ایجاد کرده‌اند. مدعی نیگل این است که مسئله طراحی نهادهایی که حق مطلب را درباره اهمیت برابر همه افراد ادا کنند، یعنی بی‌طرفانه باشند، بی‌آنکه از افراد و چشم‌انداز شخصی آنها تقاضای نامعقولی داشته باشند، هنوز مسئله حل نشده در نظریه‌های سیاسی است؛ چون ما هنوز نتوانستیم ربط و نسبت درست بین چشم‌انداز شخصی و چشم‌انداز غیر شخصی را درون هر فرد حل کنیم.

نتیجه‌گیری

این مقاله با واکاوی چالش‌های موجود در تعریف نظریه سیاسی، نشان می‌دهد که مشکل اصلی این حوزه، فقدان یک چارچوب مفهومی منسجم است که بتواند موضوعات، مفاهیم و رویکردهای متنوع و گاه متعارض را به عنوان اجزایی از یک فعالیت نظری واحد در کنار هم قرار دهد. بررسی چند رویکرد رایج - یعنی رویکردهای مفهوم‌محور، نهاد‌محور، سنت‌محور و مسئله‌محور - بیانگر آن است که هر یک از این رویکردها با محدودیت‌های بنیادینی مواجه‌اند: رویکرد نخست در خطر حذف مصادیق نهادی ملموس است؛ رویکرد دوم در مرز میان تحلیل تجربی و هنجاری دچار ابهام می‌شود و رویکردهای سوم و چهارم، با خطر انتخاب‌های دل‌خواهی مواجه است.

در پاسخ به این چالش‌ها، نویسندگان با تکیه بر دیدگاه تامس نیگل، پیشنهاد می‌کنند که نظریه سیاسی باید بر محور یک «پرسش سازمان‌بخش» تعریف شود: «ما چگونه باید زندگی کنیم؟». این پرسش که ساختاری چهارگانه دارد (ما، باید، چگونه، زندگی کنیم)، نه تنها امکان تمایز نظریه سیاسی از فلسفه اخلاق (که بر «من چگونه باید زندگی کنم؟» متمرکز است) و علوم اجتماعی (که به «ما چگونه زندگی می‌کنیم؟» می‌پردازد) را فراهم می‌سازد، بلکه با جامعیت خود می‌تواند تمامی مفاهیم و دغدغه‌های سنتی و نوپدید نظریه سیاسی را در برگیرد، از عدالت، مشروعیت، دولت و دموکراسی گرفته تا رویکردهای فمینیستی، دینی، غیر لیبرال و غیر غربی.

اما وجه متمایز و بنیانی‌تر مقاله، در تحلیل مسئله‌ای است که نیگل آن را چالش مرکزی نظریه سیاسی می‌داند: تعارض درونی میان دو منظر یا ایستار در هر فرد؛ منظر شخصی (ذهنی) و منظر غیر شخصی (عینی). منظر عینی به برابری، بی‌طرفی و الزامات اخلاقی جهان‌شمول ارج می‌نهد، در حالی که منظر ذهنی بر تعلقات، منافع و تعهدات فردی تأکید دارد. این تعارض، برخلاف آنچه گاه تصور می‌شود، صرفاً بازتابی از تضاد میان منافع اجتماعی و فردی نیست، بلکه نشانه‌ای از دوگانگی درون هر انسان است که خود را در نظریه سیاسی به صورت تنش میان عدالت و خودمختاری، میان مساوات و آزادی و میان خواست‌های جمعی و فردی نشان می‌دهد.

بر این اساس مقاله نتیجه می‌گیرد که مسئله اساسی نظریه سیاسی، نه صرفاً ناکارآمدی نهادهای موجود یا فاصله آنها از ایده‌آل‌ها، بلکه ناتوانی در صورت‌بندی و فهم نسبت میان این دو منظر درون هر فرد است. نظریه سیاسی، تا زمانی که نتواند الگویی فراهم آورد که هم منزلت و الزامات دیدگاه غیر شخصی را به رسمیت بشناسد و هم به حدود و نیازهای دیدگاه شخصی احترام بگذارد، با دشواری‌های نظری و عملی روبه‌رو خواهد بود.

تحلیل نهایی مقاله بر این نکته تأکید دارد که پیچیدگی و دشواری‌های پایدار نظریه سیاسی، نه حاصل اشتباهات نظریه‌پردازان، بلکه برخاسته از ماهیت درونی انسان و جامعه است و هر تلاشی برای اصلاح نهادهای سیاسی، بدون مواجهه نظری و فلسفی با این تعارض بنیادی، به راه‌حل‌های سطحی و ناپایدار خواهد انجامید. در نتیجه پیشنهاد

«پرسش سازمان‌بخش» در این مقاله، نه فقط روشی برای تعریف نظریه سیاسی، بلکه راهی برای ورود به عمیق‌ترین لایه‌های آن است.

یکی از نقاط مثبت رویکرد نیگل، توانایی آن در حفظ پیوند میان بُعد هنجاری و بُعد توصیفی نظریه سیاسی است. برخلاف سنت کلاسیک که اصولی فراتاریخی و تغییرناپذیر را مبنا قرار می‌دهد و نیز برخلاف برخی رویکردهای انتقادی که به تحلیل‌های صرفاً تاریخی یا گفتمانی فروکاسته می‌شوند، نیگل از «پرسش سازمان‌بخش» به عنوان ابزاری برای جهت‌دهی همزمان به تحلیل هنجاری و تجربه زیسته سیاسی استفاده می‌کند. این رویکرد باعث می‌شود نظریه سیاسی نه در دام انتزاع مطلق گرفتار شود و نه در نسبی‌گرایی کامل حل گردد. همچنین این رویکرد با مسائل نوظهور سیاسی قابل انطباق است. در کنار اینها باید به کاربردپذیری بین‌سنتی رویکرد او اشاره کرد. مفهوم پرسش سازمان‌بخش و پرسش پیشنهادی نیگل می‌تواند در سنت‌های فکری مختلف، کارکرد داشته باشد، زیرا ماهیت آن نه وابسته به روش‌شناسی خاص، بلکه وابسته به وضوح و کارایی آن پرسش است.

پی‌نوشت

۱. امیدواریم در جستاری دیگر، این شش حوزه سیاست‌پژوهی را هم به لحاظ موضوعی، هم به لحاظ روشی و هم به لحاظ غایت توضیح دهیم.
۲. البته مقایسه در حیطه نظریه‌ها، مبحث دیگری است که در جای خود قابل بحث است (ر.ک: Ackerly & Bajpai, 2017).
۳. این تعاریف (کلاسیک، مفهوم‌محور، نهادمحور و سازمان‌بخش) را از جان‌تان فلوید، وام گرفته‌ایم (ر.ک: Floyd, 2017).

منابع

- تقی‌لو، فرامرز (۱۳۹۶) «تحلیلی فرانظری از نسبت بعد تبیینی و هنجاری در نظریه سیاسی»، فصلنامه سیاست، دوره چهل و هفتم، شماره ۳، پاییز، صص ۵۷۱-۵۹۲.
doi:10.22059/JPQ.2017.139830.1006690.
- خرمشاد، محمدباقر و محمداسماعیل نوذری (۱۳۹۷) «واکاوی تحول مفهومی فلسفه سیاسی بر اساس دو مؤلفه حقیقت و قدرت در اندیشه اشتراوس، آرنست و فوکو»، پژوهش سیاست نظری، شماره بیست و چهارم، پاییز و زمستان، صص ۲۴۹-۲۹۰.
- سلطانی، اسحاق و دیگران (۱۳۹۹) «ماهیت نظریه در فلسفه سیاسی از منظر علامه طباطبائی»، جستارهای سیاسی معاصر، سال یازدهم، شماره اول، بهار، صص ۵۳-۷۹.
doi:10.30465/cps.2020.28592.2393.
- شاکری، سید رضا (۱۳۸۵) «قدرت به مثابه امنیت: بازخوانی نظریه سیاسی مدرن»، فصلنامه مطالعات راهبردی، سال نهم، شماره چهارم، شماره مسلسل ۳۴، زمستان، صص ۷۳۷-۷۵۷.
doi: 20.1001.1.17350727.1385.9.34.2.5.
- (۱۳۹۵) «اهمیت نظریه سیاسی در نسبت با علم سیاست: بررسی و نقد کتاب فهم نظریه‌های سیاسی»، پژوهش‌نامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی، سال شانزدهم، شماره چهارم، مهر و آبان، صص ۹۷-۱۱۵.
- شجاعیان، محمد (۱۴۰۲) «سعادت بشر و نظریه سیاسی در قرآن»، فصلنامه سیاست، دوره پنجاه و سوم، شماره ۳، پاییز، صص ۴۹۹-۵۱۸.
doi:10.22059/JPQ. 2024.322485.1007788.
- (۱۳۹۶) «نظریه سیاسی و استلزامات ماهیت بشر»، فصلنامه سیاست، دوره چهل و هفتم، شماره ۴، زمستان، صص ۹۲۹-۹۴۸.
doi:10.22059/JPQ.2017.200942.1006743.
- مصلح، پگاه (۱۳۹۸) «کاوشی در چهار رویکرد معاصر به «نظریه سیاسی»»، جستارهای سیاسی معاصر، سال دهم، شماره دوم، تابستان، صص ۸۱-۱۰۶.
doi: 10.30465/cps.2019.4347.

- Ackerly, B. & Bajpai, R. (2017) "Comparative Political Thought", In: Blau, A. (Ed.). Analytical political theory. Cambridge University Press.
https://doi.org/10.1017/9781316162576
- Berlin, I. (1998) The proper study of mankind: An anthology of essays. Farrar, Straus & Giroux.
- (2006) Political ideas in the romantic age: Their rise and influence on modern thought. Chatto & Windus.
- Bevir, M. (Ed.). (2010) Encyclopedia of political theory. Sage.

- <https://doi.org/10.4135/9781412958660>
Blackburn, S. (2005) *The Oxford dictionary of philosophy*. Oxford University Press. DOI: 10.1093/acref/9780199541430.001.0001
- Cohen, G. A. (2011) *On the currency of egalitarian justice, and other essays in political philosophy*. Princeton University Press. DOI: 10.1086/293126
- Dworkin, R. (2011) *Justice for hedgehogs*. Harvard University Press.
<https://doi.org/10.2307/j.ctvjf9vkt>
- Floyd, J. (2017) *Is political philosophy impossible?: Thoughts and behavior in normative political theory*. Cambridge University Press.
DOI: 10.15826/csp.2018.2.4.055
- Goodwin, B. (2014) *Using political ideas*. Wiley.
- Gunnell, G. (1993) *The descent of political theory: The genealogy of an American vocation*. University of Chicago Press.
- Methods and Practical Skills: Political Research (2025) Halperin and Heath
Oxford University Press.
<https://doi.org/10.1093/hepl/9780198820628.001.0001>
- Held, D. (1991) *Political theory today*. Polity.
- Knowles, D. (2001) *Political philosophy*. Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9780203187883>
- Kymlicka, W. (2001) *Contemporary political philosophy: An introduction*. Oxford University Press.
<https://doi.org/10.1093/hepl/9780198782742.001.0001>
- Leopold, D., & Stears, M. (Eds.) (2008) *Political theory: Methods and approaches*. Oxford University Press.
<https://doi.org/10.1093/oso/9780199230082.001.0001>
- Matravers, M. (2015) "Twentieth-century political philosophy". In D. Moran (Ed.), *The Routledge companion to twentieth century philosophy*. Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9780203879368>
- McKinnon, C. et al (2019) *Issues in Political Theory*. Oxford University Press.
<https://doi.org/10.1093/hepl/9780198784067.001.0001>
- Miller, D. (2003) *Political philosophy: A very short introduction*. Oxford University Press.
- McAfee, N. & Howard, K. B. (2023) "Feminist political philosophy", In *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, at: <http://plato.stanford.edu/entries/feminism-political/>.
- Nagel, T. (1986) *The View from Nowhere*. Oxford University Press.
- (1991) *Equality and Partiality*. Oxford University Press.
- (2005) "The Problem of Global Justice", *Philosophy & Public Affairs*. Vol. 33, No. 2, pp 113-147. <https://doi.org/10.1111/j.1088-4963.2005.00027.x>
- Nietzsche, F. (2011) *On the genealogy of morality*. Cambridge University Press.
<https://doi.org/10.1017/CBO9781139014977>
- Nozick, R. (1974) *Anarchy, state, and utopia*. Basic Books.
- Pettit, P. (1991) *Contemporary political theory*. Prentice Hall.
- (1997) *Republicanism: A theory of freedom and government*. Oxford University Press.

- <https://doi.org/10.1093/0198296428.001.0001>
- Plamenatz, J. (1960) "The use of political theory". *Political Studies*, 8 (1) (37-47).
<https://doi.org/10.1111/j.1467-9248.1960.tb01124.x>
- Rawls, J. (1971) *A theory of justice*. Harvard University Press.
<https://doi.org/10.2307/j.ctvjf9z6v>
- (2001) *Justice as Fairness: A Restatement*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
<https://doi.org/10.2307/j.ctv31xf5v0>.
- Scanlon, T. M. (2003) *The difficulty of tolerance*. Cambridge University Press.
<https://doi.org/10.1017/CBO9780511615153>
- Schumaker, P. (2008) *From Ideologies to Public Philosophies*. Wiley-Blackwell.
- Smith, A. (2005) *The Wealth of Nations*. Penguin Classics.
- Strauss, L. (1988) *What is political philosophy? and other studies*. University of Chicago Press.
- Swift, A. (2014) *Political philosophy: A beginners' guide for students and politicians*. Polity.
- Vincent, A. (2004) *The nature of political theory*. Oxford University Press.
- Walton & et al (2021) *Introducing Political Philosophy: A Policy-Driven Approach*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1002/pam.22471>
- Walzer, M. (1983) *Spheres of justice: A defense of pluralism and equality*. Basic Books.
- White, S. K., & Moon, J. D. (Eds.). (2004) *What is political theory?*. Sage.
<https://doi.org/10.4135/9781446215425>.
- Williams, B. (2005) *In the beginning was the deed: Realism and moralism in political argument*. Princeton University Press.
DOI: 10.1515/9781400826735
- Wolin, S. (1960) *Politics and vision: Political philosophy from the classic problems of the Greeks to the contemporary problems of the "organization man"*. Allen & Unwin.